

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-подільський національний університет імені Івана Огієнка
факультет корекційної та соціальної педагогіки і психології
кафедра логопедії та спеціальних методик

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЇ МОВЛЕННЄВОГО
РОЗВИТКУ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІГРОТЕРАПІЇ»**

Виконала: студентка 2 курсу
групи KorL1-M19z
спеціальності 016 Спеціальна освіта
за освітньою програмою
Логопедія. Спеціальна психологія

Князюк Галина Григорівна

Керівник:

Сімко Алла Володимирівна,
кандидат психологічних наук, старший
викладач кафедри логопедії та
спеціальних методик

Рецензент:

Вержиковська Олена Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, доцент

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ	8
1.1. Особливості мовленнєвого розвитку дітей раннього віку.....	8
1.2. Психолого–педагогічна характеристика особливостей мовленнєвого розвитку дітей раннього віку	16
1.3. Вплив педагогічного спілкування на розвиток мовлення дітей раннього віку.....	22
Висновки до першого розділу.....	31
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ	33
2.1. Організація дослідження.....	33
2.2. Виявлення рівня розвитку мовлення дітей раннього віку та вплив педагогічного спілкування на його розвиток.....	38
Висновки до другого розділу.....	56
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИКА КОРЕКЦІЙНО-ПОПЕРЕДЖУВАЛЬНОГО ВПЛИВУ ПРИ ПОРУШЕННЯХ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ	58
3.1. Методичні рекомендації з розвитку мовлення дітей раннього віку.....	58
3.2. Зміст корекційно-попереджувального впливу	61
Висновки до третього розділу.....	80
ВИСНОВКИ	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	82
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність дослідження. Основними досягненнями, які визначають розвиток психіки дитини в ранньому дитинстві є: оволодіння тілом і мовою, а також розвиток предметної діяльності. Серед особливостей спілкування дитини цього віку можна виділити те, що дитина починає входити в світ соціальних відносин. Це відбувається завдяки зміні форм спілкування з дорослими. У предметної діяльності через спілкування з дорослими створюється основа для засвоєння значень слів і зв'язування їх з образами предметів і явищ. Колишня раніше ефективна форма спілкування з дорослими (показ дій, управління рухами, вираз бажаного за допомогою жестів і міміки) ставати вже недостатньою. Зростаючий інтерес дитини до предметів, їх властивостей і дій з ними спонукає його постійно звертатися до дорослих. Але звернутися до них він може тільки опанувавши мовним спілкуванням.

Дорослі – хранителі досвіду, накопиченого людством, знань, умінь, культури. Передати цей досвід можна не інакше як за допомогою мови. Мова – «найважливіший засіб людського спілкування».

У вітчизняній психології загальноприйнятим є підхід до дослідження мови в контексті спілкування, так як мова виникає в процесі спілкування, виступає як засіб спілкування (Л. Виготський [11], О. Леонтьєв [29], М. Лісіна [30], С. Рубінштейн [43] та ін.).

Формуючись у дитини під час оволодіння мовою, мова проходить кілька етапів розвитку, перетворюючись на розгорнуту систему засобів спілкування і опосередкування різних психічних процесів. При цьому наголошується в цілому роль комунікативного фактора в становленні і розвитку мови (Н. Аксаріна [3], М. Лісіна [30], А. Рuzська [41], М. Щелованов [51] та ін.).

Особливе місце в цих дослідженнях займають роботи М. Лісіної, де вивчалася роль комунікативного фактора в процесі розвитку дітей дошкільного віку, в якому було виділено ряд аспектів, що впливають на становлення мови. В результаті цих робіт встановлено зв'язок розвитку

мовлення з вмістом потреби в спілкуванні, а саме підкреслюється роль емоційного спілкування та ділового співробітництва.

Ставлення дитини зі світом дорослих, є одним із найбільших на протязі всього етапу дорослішання, в силу складності і різних залежностей психічної сфери може виступати як чинник реальної повноцінної адаптації дитини в її взаєминах з навколишнім світом, збільшення її активності, самостійності в міжособистісних контактах з оточуючими, а може бути і джерелом психічної травми особистості, зменшення її активності в суб'єкт-суб'єктних відносинах.

У психології дитячого віку існує чимало робіт, які підкреслюють принципову важливість зв'язків і відносин між дитиною і дорослим (Л. Виготський [11], М. Лісіна [30], О. Лурія [31], О. Смірнова [45] та ін.) і визнають, що саме взаємодія між дитиною і дорослим є стрижневою в психічному розвитку дитини.

У процесі навчання і соціального виховання дитини незалежно від тієї чи іншої дидактичної або особистісно розвиваючої мети завжди виникає система взаємовпливу між дорослим і дитиною, в основі якої лежить певний рівень взаємосприйняття і побудови відносин, де важливу роль відіграє стиль педагогічного спілкування.

Педагогічна і соціальна психологія у своєму здобутку має значну кількість досліджень, що вивчають вплив і взаємозв'язок педагогічного спілкування з різними стильовими особливостями в системі міжособистісних відносин «Учитель-Учень» (Б. Вяткін [12], Н. Зубарева [21], В. Кан-Калік [24 та ін.). В системі дошкільного виховання даний аспект частково розглядається в роботах А. Ісмагілова [23] Т. Рєпиної [41], Т. Чіркиної [47] та ін., де показано, що характер стилю спілкування з дошкільнятами багато в чому визначає розвиток особистісних якостей дитини.

Таким чином, для логопедії залишається актуальним опис прогностично значущих ознак мовних дизонтогеній, дослідження динамічної взаємодії компонентів мови дітей раннього віку на різних етапах оволодіння мовою і розробка своєчасного комплексного логопедичного впливу, що дозволяє

сформулювати тему нашої роботи: «Особливості корекції мовленнєвого розвитку дітей раннього віку засобами ігротерапії».

Мета дослідження – розробити методи корекційно-попереджувального впливу при порушеннях мови дітей раннього віку.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання:**

1. Вивчити психолого-педагогічну літературу з проблеми дослідження.
2. Дослідити особливості розвитку мовлення дітей раннього віку і стиль спілкування вихователів груп раннього віку.
3. Виявити вплив комунікативного стилю педагога на розвиток мови дітей раннього віку.
4. Розробити методичні рекомендації з розвитку мовлення для дітей раннього віку.

Об'єкт дослідження – особливості мовленнєвого розвитку дітей раннього віку.

Предмет дослідження – корекційно-попереджувальний вплив при відхиленнях мовного розвитку дітей раннього віку.

Гіпотеза дослідження: ефективний розвиток мови дітей раннього віку можливо за умови систематичного спеціального комунікативно спрямованого спілкування з дорослою людиною.

Методи дослідження. Для досягнення мети застосовувались методи теоретичного та емпіричного дослідження:

- *теоретичні:* аналіз, синтез, порівняння, узагальнення наукової літератури з досліджуваної проблеми та ін.;
- *емпіричні:* бібліографічний метод, вивчення педагогічної документації, спостереження, методики діагностичного обстеження мови, анкетування;
- *математичні:* методи обробки даних: якісний і кількісний аналіз.

База дослідження: Дослідження проводилося у ЗДО № 45, ЗДО № 25 «Малюк», ЗДО №53 «Віночок» м. Чернівці.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що: охарактеризовано основні компоненти, гармонійна взаємодія яких визначає мовленнєвий розвиток дітей раннього віку. Обґрунтовано напрями диференціальної діагностики у відхиленні та затримці мовного розвитку. Розроблено методику комплексного корекційно-попереджувального впливу при порушеннях мовлення.

Теоретичне значення результатів дослідження полягає в узагальненні та уточненні теоретичного і практичного матеріалу в рамках проблеми дослідження, а так само в обґрунтуванні того, що комунікативний фактор педагогічного спілкування вихователя має важливе значення для розвитку мовлення дітей раннього віку.

Практичне значення результатів дослідження полягає в розробці методичних рекомендацій для вихователів з розвитку мовлення дітей раннього віку.

Апробація результатів дослідження. Основні положення роботи обговорювалися та отримали схвалення на *VI Міжнародній науково-практичній конференції* «Актуальні проблеми сучасної психології: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень молодих науковців» (Кам'янець-Подільський, 19 листопада 2020 р.).

Структура роботи. Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Повний обсяг роботи складає 88 сторінок.

ВИСНОВОК

Відповідно до завдань дослідження в першому розділі було здійснено аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми впливу корекційно-комунікативного стилю педагогів на розвиток мови дітей раннього віку, що дозволило нам зробити наступні висновки.

Педагогічне спілкування – це особливе спілкування, специфіка якого обумовлена різними соціально-рольовими та функціональними позиціями суб'єктів цього спілкування. Вихователь в процесі педагогічного спілкування здійснює (в прямій або непрямій формі) свої соціально-рольові та функціональні обов'язки по керівництву процесом навчання і виховання. Від того, які стильові особливості цього спілкування і керівництва, в істотній мірі залежить ефективність процесів навчання і виховання, особливості розвитку особистості і формування міжособистісних відносин у навчальній групі. Стиль педагогічного спілкування впливає на характер емоційних переживань: авторитарний стиль викликає у дітей депресію, астенію. А стан спокійного задоволення і радості виникає в тому колективі, де на чолі стоїть вихователь,

Раннє дитинство – період інтенсивного розвитку дитини. У період з 1 року до 3 років змінюється соціальна ситуація розвитку та провідна діяльність дітей. Провідним видом діяльності дитини раннього віку стає – предметна, а ситуативно-ділове спілкування з дорослим ставати формою і засобом організації цієї предметної діяльності, в якій дитина освоює суспільно-вибрані способи дії з предметами. Дорослий стає не просто «джерелом предметів» і помічником в маніпуляціях дитини, але учасником її діяльності і зразком для наслідування.

Найважливішим придбанням (новоутворенням) віку стає розвиток мови, яка зрозуміла іншим і використовується як засіб спілкування з іншими і управління собою, тому розглянуто особливості мовного розвитку дітей раннього віку.

У розвитку мови дітей провідна роль належить дорослим: вихователю – в дитячому садку, батькам і близьким – в сім'ї. Від культури мовлення дорослих, від того, як вони говорять з дитиною, скільки уваги приділяють мовного спілкування з ним, багато в чому залежать успіхи дошкільника в засвоєнні мови. Дуже важливим є те, як спілкуються з дитиною з початку її появи на світ. це спілкування є взаємним і доброзичливим, або навпаки. З роками потреба в спілкуванні зростає все більше. Мова – це спосіб спілкування, і, як будь-яка функція, вона формується тільки в тому випадку, якщо вона затребувана: якщо спілкування є, мова розвивається, якщо дитину не слухають – мова стає непотрібною, і її розвиток гальмується.

У другій частині роботи нами було проведено дослідження стилю спілкування вихователів груп раннього віку та рівня розвитку мовлення дітей раннього віку. Експериментальне дослідження проводилося у ЗДО № 45, ЗДО № 25 «Малюк», ЗДО №53 «Віночок» м. Чернівці. У дослідженні взяло участь 2 групи дітей третього року життя (по 10 чоловік), вихователі даних груп.

Для вивчення розвитку мовлення дітей раннього віку ми застосували комплекс методик, розроблений О. Мастюковою та А. Московкіною. Також ми провели аналіз стилю педагогічного спілкування вихователів груп раннього віку К. С. та С. А.. Їм була запропонована методика діагностики стилю взаємодії В. Сімонова.

Результати дослідження показали, що демократичний стиль взаємодії домінує у вихователя С. А.. У вихователя К. С. виявлено домінування авторитарного стилю взаємодії.

В ході дослідження було відзначено, що високий рівень розвитку мови був виявлений у 1 дитини групи раннього віку вихователя С.А. (10%) і 2 дітей групи раннього віку вихователя К.С. (20%). Рівень вище середнього показали 4 (40%) дитини в групі С. А. і 1 дитина (10%) в групі К.С.. Середній рівень розвитку мови був відзначений у 6 дітей групи раннього віку вихователя С.А. (що склало 60%) і у 5 дітей групи раннього віку вихователя К.С. (50%).

Низький рівень розвитку мови був виявлений тільки у дітей групи раннього віку вихователя К.С. – 1 дитина (10%).

Слід зазначити, що розвиток імпресивної мови дітей третього року життя має деякі відмінності: у групі, де вихователь (С. А.) використовує демократичний стиль спілкування ми відзначаємо велику кількість дітей з рівнем розвитку імпресивної мови вище середнього; в групі, де вихователь (К. С.) використовує в спілкуванні авторитарний стиль відзначається більше дітей із середнім рівнем розвитку імпресивної мови. У той же час рівень експресивної мови значно вище в групі дітей третього року життя, де вихователь (С. А.) використовує в роботі демократичний стиль. Діти даної групи активно беруть участь в спілкуванні з дорослим, мають великий активний словник, складають речення з 3 і більше слів, у них рідше зустрічаються аграматизми. Діти третього року життя групи, де вихователь (К. С.) використовує в роботі авторитарний стиль,

Таким чином, нами відзначено, що рівень розвитку мовлення дітей раннього віку в групі, де провідним стилем взаємодії вихователя є демократичний стиль вище, ніж в групі раннього віку, де виявлено домінування авторитарного стилю взаємодії. Отже, ми можемо говорити про те, що ефективний розвиток мови дітей раннього віку можливо за умови систематичного спеціального комунікативно спрямованого спілкування з дорослою людиною. Для підвищення ефективності розвитку мовлення дітей раннього віку, спираючись на дослідження Л. Венгера, Я. Коломенського, М. Лісіної, О. Запорожця та ін.. Нами були розроблені рекомендації для вихователів дитячого садка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аванесова, В.Н. Обучение самых маленьких в детском саду / В.Н. Аванесова. - М.: Просвещение, 2005. - 176с.
2. Авдеева, Н.Н., Мещерякова, С.Ю. Вы и младенец / Н.Н. Авдеева, С.Ю. Мещерякова. - М.: Просвещение, 2001. - 213с.
3. Аксарина, Н.М. Воспитание детей раннего возраста / Н.М. Аксарина. - М.: Медицина 2007. - 304с.
4. Алямовская, В.Г. Ясли - это серьезно / В.Г. Алямовская. - М.: ЛИНКА-ПРЕСС, 1999. - 159с.
5. Андрианов, М. Невербальная коммуникация / М. Андрианов // Вопросы психологии, 1999, №6, С.89 - 100.
6. Белкина, Л.В. Адаптация детей раннего возраста к условиям ДОО / Л.В. Белкина. - Воронеж: Учитель, 2006. - 236с.
7. Браткова М. О психолого-педагогической помощи семьям, воспитывающим детей раннего возраста с проблемами в развитии / М. Браткова // Дошкольное воспитание. - 2010. - № 2. - С.55-60.
8. Виноградова, А.Д., Коновалова, Н.Л., Крючкова, Л.Л. Развитие личности ребенка в условиях материнской депривации / А.Д. Виноградова, Н.Л. Коновалова, Л.Л. Крючкова - СПб.: Питер, 1997, С.5-10.
9. Волков, Б.С., Волкова, Н.В. Психология общения в детском возрасте / Б.С. Волков, Н.В. Волкова. - М.: Педобщество, 2003. - 240с.
10. Воспитание детей раннего возраста в условиях семьи и детского сада /Под ред. Т.И. Оверчук. - СПб.: «ДЕТСТВО-ПРЕСС», - 2003. - 136 с.
11. Выготский, Л.С. Детская речь / Л.С. Выготский. - М.: Педагогика, 2006 - 420 с.
12. Вяткин Б.А., Исмагилова А.Г. Структура индивидуального стиля педагогических воздействий воспитателя и его системообразующая функция / Б.А. Вяткин, А.Г. Исмагилова - Пермь: Академия, 2008. - 154 с.

13. Гальперин, П.Я. Введение в психологию / П.Я. Гальперин. - Ростов-на-Дону, 1999. - 345 с.
14. Гвоздев Н. А Вопросы изучения детской речи / Н.А. Гвоздев. - СПб.: Детство - Пресс, 2007. - 472 с.
15. Герасимова, А.С. Уникальное руководство по развитию речи / под ред. Б.Ф. Сергеева. - 2-е изд. - М.: Айрис-пресс, 2004. - 160 с.
16. Гербова В.В. Занятия по развитию речи в первой младшей группе детского сада / В.В. Гербова - М.: Мозаика-Синтез, 2007. - 241 с.
17. Грехнев, В.С. Культура педагогического общения / В.С. Грехнев. - М.: Просв., 2000 - 197с.
18. Добрович, А.Б. Общение: наука и искусство / А.Б. Добрович. - М.: Знание, 1980. - 137 с.
19. Жукова, Н.С. Отклонения в развитии детской речи / Н.С. Жукова - М.: Просвещение, 2004. - 98с.
20. Запорожец, А.В. Психология / А.В. Запорожец - М.: Сфера, 2001. - 228 с.
21. Зубарева, Н.С. Коммуникативные навыки как основа оптимального педагогического общения / Н.С. Зубарева // Теория и практика развивающего обучения. - М.: Гном, 2001. - 354с.
22. Ильин, Е.Н. Искусство общения / Е.Н. Ильин. - М.: Педагогика, 2002. - 187 с. г.
23. Исмагилова А.Г. Стиль педагогического общения воспитателя детского сада / А.Г. Исмагилова. - М.: Знание, 2009. - 96 с.
24. Кан-Калик, В.А. Учителю о педагогическом общении / В.А. Кан-Калик - М.: Просвещение, 1997. - 168 с.
25. Кроха: Пособие по воспитанию, обучению и развитию детей до трех лет: Учеб. - метод. пособие для дошкол. образоват. учреждений и семейн. воспитания / Г.Г. Григорьева и др. - М.: Просвещение, 2003. - 253 с.
26. Кулагина, И.Ю. Возрастная психология. Развитие ребёнка от рождения до 17 лет / И.Ю. Кулагина. - М.: Айрис-пресс, 2005. - 412 с.

27. Лангеймейер, В. Й, Матейчек, З. Психическая депривация в дошкольном возрасте / В. Й Лангеймейер, З. Матейчек. - М.: Просвещение, 1984, С.5-19, 26-40.
28. Леонтьев, А.А. Язык, речь, речевая деятельность / А.А. Леонтьев. - М.: Просвещение, 1985. - 214 с.
29. Леонтьев, А.А. Психология общения / А.А. Леонтьев. - М.: Смысл, 1999, 365 с.
30. Лисина, М.И. Проблемы онтогенеза общения / М.И. Лисина. - М.: Педагогика, 1986. - 144 с.
31. Лурия, А.Р., Юдович, Ф.А. Речь и развитие психических процессов ребенка / А.Р. Лурия, Ф.А. Юдович. - М.: Просвещение, 2006. - 315 с.
32. Маркова, А.К. Психология усвоения языка как средства общения / А.К. Маркова. - М.: Педагогика, 2004. - 300с.
33. Миронова, Е.А. Развитие речи дошкольников на логопедических занятиях / Е.А. Миронова. - М.: Педагогика, 2001.
34. Мухина, В. С. Психологическая помощь детям, воспитывающимся в учреждениях интернатного типа / В. С. Мухина // Вопросы психологии. 2009. - N1. С.15-19
35. Павлова, Л.Д. Малыш учится говорить / Л.Д. Павлова. // Дошкольное воспитание. - 2008. - №8. - С.84 - 86.
36. Павлова, Л.Д. Раннее детство: развитие речи и мышления / Л.Д. Павлова. - М.: Просвещение, 2000. - 208 с.
37. Печора К.Л. и др. Дети раннего возраста в дошкольных учреждениях: Кн. для воспитателя дет. сада/К.Л. Печора, Г.В. Пантюхина, Л.Г. Голубева. - М.: Просвещение, 2006. - 144 с. л.
38. Печора, К.Л., Пантюхина, Г.В. Дети раннего возраста в дошкольных учреждениях / К.Л. Печора, Г.В. Пантюхина. - М.: Владос, 2007. - 176с.
39. Пиаже, Ж. Речь и мышление ребёнка / Ж. Пиаже - М., 1998. - 347 с.

40. Развитие личности ребенка: Перевод с англ. /Обл. ред А.М. Фонарева. Прогресс, 1987.
41. Развитие речи у детей до трёх лет / Под ред. И.В. Дубровиной, А.Г. Рузской - М.: Эксмо, 2005. - 208 с.
42. Розенгарт - Пупко, Г.И. Формирование речи у детей раннего возраста / Розенгарт - Пупко Г.И. - М.: Смысл, 2003. - 178 с.
43. Рубинштейн, С.Л. Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. - СПб.: Питер, 2002. - 720 с.
44. Рыдалова, И.И. Основы педагогики общения / И.И. Рыдалова - Минск: Акадеия, 1998. - 319 с.
45. Смирнова, Е.О., Галигузова, Л.Н., Мещерякова С.Ю. Первые шаги / Е.О. Смирнова, Л.Н. Галигузова, С.Ю. Мещерякова- М: Мозаика-Синтез, 2007. - 160 с.
46. Ступени общения: от года до семи лет / Под редакцией Л.Н. Галигузовой, Е.О. Смирновой. - М.: ДЕТСТВО-ПРЕСС, 2002. - 346 с.
47. Тарасов, Е.Ф. Речевое общение как воздействие / Е.Ф. Тарасов // Актуальные проблемы. Тезисы докладов Всерос. научн. конфер. - Челябинск: ЮурГУ, 2009, С.98 - 105.
48. Теплюк С.Н. Дети раннего возраста в детском саду / С.Н. Теплюк, Г.М. Лямина, М.Б. Зацепина- М.: Мозаика-Синтез, 2007. - 112 с.
49. Умственное развитие младенца. / Пер. с франц.А. Васильковой, Н. Васильковой. - М.: Эксмо, 2005. - 256 с.
50. Штерн, В. Психология раннего детства / В. Штерн. - СПб.: Стиль, 2005. - 230 с.
51. Щелованов, Н.М. Диагностика развития детей раннего возраста / Н.М. Щелованов. - М.: Эксмо, 2005. - С.15-19.
52. Эльконин Д.Б. Психическое развитие в детском возрасте // под ред. Д.И. Фельдштейна - М.: Просвещение, 2000. - 267 с.